

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

5 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 5, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 5, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

№5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5>

Бош муҳаррир:

Раҳматов Анвар Исламович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:

Отажонов Абдоржон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари,
юридик фанлар доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Одилқориев Ҳожимурод Тўхтамуродович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори, профессор*

Окюлов Омонбой

*Юристлар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори*

Аюбов Улугбек Тулаганович

*Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,
Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган
юрист, юридик фанлар номзоди, доцент*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусаҷонович

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,
юридик фанлар доктори, профессор*

Отахонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
хузуридаги Ҳалқаро тижорат арбитраж (ҳакамлик)
суди раиси, юридик фанлар доктори (DSc), доцент*

Исроилов Боходир Ибрагимович

*Юристлар малакасини ошириш маркази
кафедраси мудири, иқтисод фанлар доктори,
профессор*

Масъул котиб:

Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,
юридик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Ҳамидулло Мўминов

Контакт редакцији журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА
№5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5>

Главный редактор:

Рахматов Анвар Исламович
Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

Заместитель главного редактора:

Отажонов Абдоржон Анварович
Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
Общественно-правового и научно-практического журнала
ВЕСТНИК ЮРИСТА

Адилкариев Хожимурод Тўхтамуродович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норқобилович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Исроилов Боходир Ибрагимович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор экономических наук, профессор

Аюбов Улугбек Тулаганович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, Заслуженный юрист Республики Узбекистан, кандидат юридических наук, доцент

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусаҷонович

Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент

Ответственный секретарь:

Рахманов Шухрат Наимович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Хамидулло Муминов

Контакт редакции журнала:
100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff
100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**
№5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5>

**Chief Editor:
Rakhmatov Anvar**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD
**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Adilkariyev Khojimurat

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences, Professor*

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the
Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Israilov Bokhodir

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Economics, Professor*

Ayubov Ulugbek

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences, Associate
Professor, Honored Lawyer of the Republic of
Uzbekistan*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Head of the Center of the Academy of the General
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

Otaxonov Foziljon

*Chairman of the International Commercial
Arbitration Court at the Chamber of Commerce
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences*

Pagemaker: Khamidullo Muminov

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. РАХМАНОВ Абдумухтор Режжаббаевич ИСЛОМ ҲУҚУҚИДА ШАРТНОМАЛАРНИНГ ТУРЛАРИ: МУЗОРАБА, МУШОРАКА ВА МУРОБАҲА	8
---	---

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ.
ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

2. РУЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич МАЖБУРИЯТЛАРНИ БАЖАРИШНИНГ ТАЪМИНЛАШ УСУЛИ СИФАТИДА МОЛ-МУЛКНИ УШЛАБ ҚОЛИШНИНГ ЦИВИЛИСТИК МОҲИЯТИ.....	13
--	----

3. РАҲМАТОВ Анвар Исломович СПОРТ БЎЙИЧА АГЕНТ ФАОЛИЯТИНИНГ ШАРТНОМАВИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ: ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИ ТАҲЛИЛИ ВА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ...	19
--	----

4. ЗАЙНОБИДДИНОВА Фарангиз Бахтиёр қизи СМАРТ ШАРТНОМАЛАР АСОСИДА ИНВЕСТИЦИЯВИЙ ФАОЛИЯТНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	24
--	----

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ.
ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

5. БАҲРАМОВА Мохинур Бахрамовна “ХАЛҚАРО ТИЖОРАТ АРБИТРАЖИ ТЎҒРИСИДА”ТИ ҚОНУННИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЗАРУРИЯТИ.....	33
---	----

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

6. ОТАЖОНОВ Абборжон Анварович ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИЛАРИДА КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ МУРОСАСИЗЛИК ҲУЛҚ-АТВОРНИ ШАКЛЛАНТИРИШГА КОМПЛЕКС ЁНДОШУВ.....	38
--	----

7. ИСМАЙЛОВ Баходир Исламович, ХЎЖАЕВ Миршод ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МАИШИЙ КОРРУПЦИЯНИ БАРТАРАФ ЭТИШ БЎЙИЧА ЧОРА ТАДБИРЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АМАЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ	45
--	----

8. ОМОНОВ Зафаржон Рахмоналиевич ҚИЙНАШНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ ВА ЎХШАШ ТАРКИБЛИ ЖИНОЯТЛАРДАН ФАРҚЛАШ МУАММОЛАРИ	53
---	----

9. БЕРДИАЛИЕВ Бахтиёр Эркинович КОРРУПЦИЯНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА “ҲАЛОЛЛИК ВАКЦИНАСИ”НИНГ АҲАМИЯТИ.....	60
--	----

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

10. КИРВЕЛЬ Виталий Казимирович, МИХЕЕНКО Павел Александрович КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАССЛЕДОВАНИЯ УГОЛОВНЫХ ДЕЛ О ВЗЯТОЧНИЧЕСТВЕ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ.....	68
---	----

11. ЧОРИЕВА Дилбар ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ БОСҚИЧИДА ҲИМОЯЧИ ИШТИРОКИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ВА ПРОЦЕССУАЛ МАСАЛАЛАРИ.....	74
--	----

**12. ЗУЛФУҚОРОВ Абдувахоб Абдумалик ўғли,
МУХАМЕДЖАНОВА Мадина Махкамджановна**
КИЙИМДАГИ МЕХАНИК ШИКАСТЛАНИШЛАРНИ ТРАСОЛОГИК
ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ИМКОНИАТЛАРИ 81

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

13. ШАКУРОВ Рафик Равильевич
ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА АДВОКАТ ҲИМОЯ НУТҚИНИНГ
АЙРИМ ЖИХАТЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ 87

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

14. ТОШЕВ Бобокул
КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШГА ОИД ХАЛҚАРО НОРМАЛАРНИ МИЛЛИЙ
ҚОНУНЧИЛИККА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ҚИЛИШ 76

15. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич
МАЖБУРИЙ МЕҲНАТНИ ТУГАТИШ БЎЙИЧА ХАЛҚАРО ВА МИНТАҚАВИЙ
СТАНДАРТЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ 99

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

16. АРТИКОВ Дилмурод Рахматиллаевич
ЯПОНИЯДА СУД НОРМАКОНТРОЛИ ВА УНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 108

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

**ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ.
ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ**

БАҲРАМОВА Мохинур Бахрамовна

Тошкент давлат юридик университети
Интеллектуал мулк ҳуқуқи кафедраси катта ўқитувчиси
E-mail: moot.arbitrations@tsul.uz

“ХАЛҚАРО ТИЖОРАТ АРБИТРАЖИ ТЎҒРИСИДА”ГИ ҚОНУННИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЗАРУРИЯТИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): БАҲРАМОВА М.Б. “ХАЛҚАРО ТИЖОРАТ АРБИТРАЖИ ТЎҒРИСИДА”ГИ ҚОНУННИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЗАРУРИЯТИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 5 (2020) Б. 33-37.

 5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5-5>

АННОТАЦИЯ

Низоларни халқаро арбитраж орқали ҳал этиш томонларга ўзларининг низоларини шахсий, махфий, иқтисодий ва вақтни тежаш йўли билан ўзлари танлаган бетараф суд олдида ҳал қилиш имкониятини беради. Халқаро арбитраж халқаро савдо, тижорат ва инвестицияларнинг деярли барча соҳаларида ишбилармон шериклар ўртасидаги низоларни ҳал қилишнинг макбул усулига айланди. Арбитраж низоларни ҳал қилиш воситаси сифатида арбитражнинг энг муҳим устунлигини белгилаб қўяди, томонларнинг арбитраж битимига риоя қилиниши ва арбитражнинг якуний натижаси эканлигига ишонч даражаси 1958 йилдаги “Нью-Йорк конвенциясининг хорижий арбитраж қарорларини тан олиш ва ижро этиш тўғрисида”ги халқаро ҳужжатда тан олинган ва ижро этилади.

Калит сўзлар: Арбитраж, низоларни ҳал қилишнинг макбул усули, инвесторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, Тошкент Халқаро Арбитраж Маркази (ТІАС) ва унинг фаолияти, UNCITRAL намунавий қонуни.

БАҲРАМОВА Мохинур Бахрамовна

Старший преподаватель кафедры
Права интеллектуальной собственности
Ташкентского государственного юридического университета
E-mail: moot.arbitrations@tsul.uz

ВАЖНОСТЬ И НЕОБХОДИМОСТЬ ЗАКОНА О МЕЖДУНАРОДНОМ КОММЕРЧЕСКОМ АРБИТРАЖЕ

АННОТАЦИЯ

Разрешение споров посредством международного арбитража позволяет сторонам разрешать свои споры в личном, конфиденциальном, экономическом и экономическом порядке в нейтральном суде по своему выбору. Международный арбитраж стал приемлемым способом разрешения споров между деловыми партнерами практически во всех областях международной торговли, коммерции и инвестиций. Арбитраж, как средство разрешения споров, определяет наиболее важный приоритет арбитража, степень, в которой стороны придерживаются арбитражного соглашения и степень уверенности в том, что это конечный результат арбитража, признана и обеспечена Нью-Йоркской конвенцией 1958 года.

Ключевые слова: Арбитраж, оптимальное разрешение споров, защита инвесторов, Ташкентский международный арбитражный центр (ТИАС) и его деятельность, Типовой закон ЮНСИТРАЛ.

BAKHRAMOVA Mokhinur,

Lecturer at Intellectual Property Department of Tashkent State University of Law

E-mail: moot.arbitrations@tsul.uz

IMPORTANCE AND NECESSITY OF THE LAW ON INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION IN UZBEKISTAN**ANNOTATION**

Dispute resolution through international arbitration allows the parties to resolve their disputes in a personal, confidential, economic and time-saving manner before a neutral court of their choice. International arbitration has become an acceptable way to resolve disputes between business partners in almost all areas of international trade, commerce and investment. Arbitration, as a means of resolving disputes, defines the most important priority of arbitration, the degree to which the parties adhere to the arbitration agreement and the degree of confidence that it is the end result of arbitration is recognized and enforced in the 1958 New York Convention .

Keywords: Arbitration, Optimal Dispute Resolution, Investor Protection, Tashkent International Arbitration Center (TIAC) and its activities, UNCITRAL Model Law.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар натижасида мустақиллик йилларида хусусий мулкдорларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоясини таъминлаётган мустаҳкам қонунчилик базаси яратилди, давлат хизматлари кўрсатишнинг тўғридан-тўғри мулоқотсиз замонавий интерактив шакллари жорий этилмоқда, давлат билан ишбилармонлар ўртасида тизимли мулоқот йўлга қўйилди, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ўрта синфини шакллантириш, мамлакат иқтисодиётини барқарор ривожлантириш, янги иш ўринлари яратиш ва аҳоли даромадларини оширишнинг энг муҳим омили сифатида кичик тадбиркорликни жадал ривожлантириш учун ишончли ҳуқуқий кафолатлар яратилди [1, Б.1].

Ўзбекистонда юқори даражада қулай инвестиция муҳитини шакллантириш мақсадида иқтисодиётни либераллаштириш, сармоядорлар, айниқса, хорижий инвесторлар фаолияти учун қулай ҳуқуқий шарт-шароитлар яратиш, шунингдек, халқаро иқтисодий алоқаларни мустаҳкамлаш бўйича комплекс чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Мамлакатимизда бизнес субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш кафолатларини таъминлаш, ишбилармонлик муҳитини яхшилаш ва мамлакатимизнинг инвестициявий жозибадорлигини оширишда низоларни арбитраж судларида ҳал қилиш механизмнинг жорий этилгани алоҳида аҳамиятга эга [2, Б.10]. Статистик маълумотларга кўра, 2019 йилнинг дастлабки олти ойида умумий инвестицияларнинг умумий ҳажми 101 трлн сўмни ташкил этди. Хорижий инвестиция улуши 5,6 млрд АҚШ долларига тенглашди. 2,1 млрд АҚШ доллари давлат кафолати асосидаги, қолган 3,5 млрд АҚШ доллари эса тўғридан-тўғри инвестиция ҳисобланади. Кўрсаткич ўтган йилгига нисбатан 4,3 бараварга ошди. Ўтган йил давомида 2,8 млрд АҚШ доллари ўзлаштирилди. Айни вақтда чет эл инвесторлари қурилиш, тўқимачилик, фармацевтика, озик-овқат маҳсулотларини қайта ишлаш, электротехника,

металлургия соҳасига кўпроқ сармоя киритишяпти. 2018 йилгача нефть-газ йўналиши устунлик қилган. Ҳозир унинг даражаси 73 фоиздан 35 фоизга тушди. Бу дегани қолган соҳаларга ҳам инвестиция кириб кела бошлаяпти [3, Б.1].

Президент Шавкат Мирзиёев 2018 йил 6 ноябрь куни Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси ҳузурида Тошкент халқаро арбитраж марказини (ТИАС) ташкил этиш тўғрисидаги фармонга имзо чекди. Марказ, нодавлат нотижорат ташкилоти сифатида, турли мамлакатларда рўйхатдан ўтган хўжалик юритувчи субъектлар, шу жумладан чет эл инвесторлари ўртасида инвестиция, интеллектуал мулк ва блокчейн технологиялари бўйича низолар бўйича шартномавий ва бошқа фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низолар бўйича арбитраж муҳокамасини олиб боради. Марказ, шунингдек, маҳаллий ва хорижий тадбиркорлик субъектларига инвестициялар билан боғлиқ низоларнинг, шу жумладан томонлардан бири давлат бўлган тақдирда ҳам, уларнинг пайдо бўлишининг олдини олишга қаратилган маслаҳатлар беради.

Халқаро арбитраж халқаро савдо, тижорат ва инвестицияларнинг деярли барча соҳаларида ишбилармон шериклар ўртасидаги халқаро низоларни ҳал қилишнинг мақбул усулига айланди. 2019 йилда Сингапур Халқаро Арбитраж Маркази (SIAC) томонидан 479 та низо Сингапур «Арбитраж тўғрисида»ги Қонун асосида, Хитой Халқаро иқтисодиёт ва савдо арбитраж Қўмитаси (CIETAC) томонидан 1200 та низо, Халқаро Савдо Палатаси (ICC) 875 та ва Лондон Халқаро Арбитраж (LCIA) судида 450 та низо UNCITRAL намунавий Қонуни асосида ҳал этилди [4, Б.8]. Бу борада деярли ҳар бир юрисдикциянинг ташвишларидан бири самарадорлик ва арбитраж муҳокамаси қонунийлигини таъминлаш манфаатлари ўртасида мақбул мувозанатни топишдир. Арбитраж судлов тизими консенсуал хусусиятга эга, суднинг муайян низони тинглаш ваколати, агар арбитраж юрисдикцияси ўрнатилиши мумкин бўлса, бошқа жойга кўчирилиши ҳам мумкин. Шундай қилиб, судлар, бошланғич нуқта сифатида, ўз юрисдикциялари бўйича, шу жумладан уни истисно қилиши мумкин бўлган ҳар қандай ҳолатлар бўйича қарор чиқаришга ваколатли бўлиши керак (яъни арбитраж битимининг мавжудлиги, асослилиги ва қўлланилиши). Шунга қарамай, бугунги кунда суд қарорларининг аксарияти ҳам ҳакамларнинг ўз юрисдикциялари бўйича бошқариш ҳуқуқини тан олишади. Бу арбитраж битими мавжуд ёки йўқлигини, шунингдек арбитраж судьяларининг ўз юрисдикцияларини белгилаш қобилиятларини аниқлаш учун судлар юрисдикцияси ўртасида ажралиб турадиган кескинликни келтириб чиқармоқда.

Миллий қонунчилигимизда тадбиркорлик фаолияти ҳимояси учун бир қатор қонун ҳужжатлари мавжуд, хусусан Иқтисодий процессуал кодекс, “Махсус иқтисодий зоналар”, “Инвестиция ва инвестиция фаолияти тўғрисида”, “Давлат хусусий шерикчилиги тўғрисида”, “Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида”, “Аудиторлик фаолияти тўғрисида”ги Қонунлар ва бошқалар.

Шу билан бирга, тадбиркорлик субъектлари, аввало, хорижий инвесторларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини самарали ҳимоя қилишга, ишбилармонлик муҳитини янада яхшилаш ва Ўзбекистоннинг инвестициявий жозибадорлигини оширишга тўсқинлик қилаётган қатор тизимли муаммолар мавжуд. Хусусан:

биринчидан, Ўзбекистон ҳудудида халқаро арбитраж фаолиятини тартибга соладиган норматив-ҳуқуқий базанинг мавжуд эмаслиги низоларни ҳал этиш учун хорижий давлатлар ҳудудида жойлашган халқаро арбитражларга мурожаат қилишга мажбур бўлаётган хорижий инвесторлар ва маҳаллий тадбиркорлик субъектлари сарф-харажатларининг ошишига олиб келмоқда;

иккинчидан, амалдаги қонун ҳужжатлари, жумладан, Ўзбекистон Республикасининг “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Қонуни томонларнинг инвестициялар билан боғлиқ низоларни халқаро арбитраж соҳасидаги стандартларга мувофиқ, хорижий арбитражларни жалб этган ҳамда хорижий ҳуқуқни қўллаган ҳолда кўриб чиқиш имкониятларини чекламоқда;

учинчидан, Ўзбекистонда халқаро арбитраж қарорларини ижро этишнинг аниқ ҳуқуқий механизмлари шакллантирилмаганлиги хорижий инвесторларнинг мамлакатимиз суд-ҳуқуқ тизимида бўлган ишончига салбий таъсир кўрсатмоқда, оқибатда республиканинг инвестициявий жозибадорлигини пасайтирмоқда;

тўртинчидан, маҳаллий арбитражлар ва халқаро арбитраж соҳасидаги бошқа мутахассисларни тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш фаолияти йўлга қўйилмаган.

Халқаро арбитраж халқаро савдо, тижорат ва инвестицияларнинг деярли барча соҳаларида ишбилармон шериклар ўртасидаги низоларни ҳал қилишнинг мақбул усулига айланди. Низоларни халқаро арбитраж орқали ҳал этиш томонларга ўзларининг низоларини шахсий, махфий, иқтисодий

ва вақтни тежаш йўли билан ўзлари танлаган бетараф суд олдида ҳал қилиш имкониятини беради. Аммо, агар ким арбитражнинг низоларни ҳал қилиш воситаси сифатида арбитражнинг энг муҳим устунлигини белгилаб қўйса, томонларнинг арбитраж битими ҳурмат қилинишига ва арбитраж якунининг натижаси бўлишига ишонч даражасини белгилаб олиши лозим.

Бошқа томондан, халқаро арбитраж тажрибасининг ички миллий қонунчилигимизга ижобий таъсирини ҳам қайд этиш жоиз. Чет эл элементи қўшилган низонинг юртимиздаги халқаро арбитраж институтлари томонидан кўриб чиқилиши арбитражларимиздаги киёсий ҳуқуқшунослик бўйича билим ва тажрибасини орттиради. Процессуал ҳуқуқнинг ҳам такомиллашуви эҳтимоли бор. Чунки, арбитраж асосан тарафларнинг тортишувчанлик принципига асосланган бўлиб, бу ҳолатда англосаксон тизимининг континентал ҳуқуқ тизимига ижобий таъсир этилиши кузатилади. Бундан ташқари, судьялар мустақиллиги муаммо сифатида кўтарилаётган бир пайтда, ҳуқуқшунослар арбитражлик қилиш орқали мустақил ҳакам сифатида фаолият юритиш малакасига эга бўлишади [5, Б.2].

Бу борада деярли ҳар бир юрисдикциянинг ташвишларидан бири самарадорлик ва арбитраж муҳокамаси қонунийлигини таъминлаш манфаатлари ўртасида мақбул мувозанатни топишдир. Арбитраж судлов тизими консенсуал хусусиятга эга, суднинг муайян низони тинглаш ваколати, агар арбитраж юрисдикцияси ўрнатилиши мумкин бўлса, бошқа жойга кўчирилиши ҳам мумкин.

Шундай қилиб, судлар, бошланғич нуқта сифатида, ўз юрисдикциялари бўйича, шу жумладан уни истисно қилиши мумкин бўлган ҳар қандай ҳолатлар бўйича қарор чиқаришга ваколатли бўлиши керак (яъни, арбитраж битимининг мавжудлиги, асослилиги ва қўлланилиши). Шунга қарамай, бугунги кунда суд қарорларининг аксарияти ҳам ҳакамларнинг ўз юрисдикциялари бўйича бошқариш ҳуқуқини тан олишади. Бу арбитраж битими мавжуд ёки йўқлигини, шунингдек арбитраж судьяларининг ўз юрисдикцияларини белгилаш қобилиятларини аниқлаш учун судлар юрисдикцияси ўртасида ажралиб турадиган кескинликни келтириб чиқармоқда.

1985 йил қабул қилинган “Халқаро тижорат арбитраж тўғрисида”ги UNCITRAL модель қонунининг 16-моддасига кўра [6, Б.5], Арбитраж судининг ўз судловига оид масалаларни ҳал қилиш ваколатлари қуйидагичадир:

(1) Арбитраж суди ўз юрисдикциясида, шу жумладан ҳар қандай масалада қарор қабул қилиши мумкин. Арбитраж битимининг мавжудлиги ёки ҳақиқийлигига эътирозлар. Бунинг учун шартноманинг бир қисми бўлган арбитраж моддаси шартноманинг бошқа шартларидан мустақил бўлган битим сифатида кўриб чиқилиши керак. Арбитраж судининг шартноманинг ҳақиқий эмаслиги тўғрисидаги қарори, ипсо арбитраж низомининг ҳақиқий эмаслигига олиб келмайди.

1996 йил Буюк Британияда қабул қилинган “Арбитраж тўғрисида”ги қонуннинг 30-моддасига кўра [7, Б.12], Суднинг ўз юрисдикциясида қарор чиқариш ваколати қуйидагича:

(1) Агар томонлар томонидан бошқача келишилмаган бўлса, арбитраж суди ўз юрисдикциясида қарор қилиши мумкин, яъни:

- (а) арбитраж битими мавжудми ёки йўқми,
- (б) суд тўғри ташкил этилган-қилинмаганлигини
- (с) арбитраж битимига мувофиқ арбитраж муҳокамасига нималар киритилган.

(2) Ҳар қандай бундай қарорга шикоят бериш ёки кўриб чиқиш бўйича мавжуд арбитраж жараёни ёки ушбу бўлим қоидаларига мувофиқ шикоят қилиш мумкин.

Ўзбекистон Республикасида «Халқаро тижорат арбитражи тўғрисида»ги Қонуннинг қабул қилинганлиги ва унда арбитраж юрисдикциясининг белгилаб қўйилиши қонунчилигимиз учун қуйидаги афзалликларни вужудга келтиради:

✓ Халқаро арбитраж судлари амалиётчилари ва фуқаролик ҳуқуқи процедураларини умумий ҳуқуқ элементлари билан бирлаштиришни яхши биладиган тажрибали ҳамда малакали арбитражларни тўплайди;

✓ Вақт ва тежамкорликка интилиб, низоларни муваффақиятли ҳал қилишга ёрдам берадиган ҳуқуқий муҳит яратилади;

✓ Томонларнинг келишувига кўра, низоларни ҳал этишда маҳаллий қонунлардан ташқари, томонлар келишувига биноан танланган ҳуқуқ тизим, шунингдек хорижий давлатнинг ҳуқуқи ҳам қўлланиши мумкин;

✓ Ўзбекистон Республикаси ҳудудида арбитраж судлари қарорларини ижро этиш учун қонун ҳужжатларида, шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларида кўзда тутилган тартибда ижро этилади;

- ✓ Нархи: Тарихан, арбитраж кўпинча тортишувларни судга караганда ўртача арзон усул сифатида кўриб келган;
 - ✓ Тезлик. Бир неча истиснолардан ташқари, арбитраж муҳокамаси низони ҳал қилиш учун янада аниқ ва белгиланган вақт оралиғига риоя қилишга мойилдир ва ҳакамлар ҳар доим ортиқча иш ва иш юкига дуч келмайдилар, бу эса тезроқ якуний қарорларни қабул қилишга олиб келади;
 - ✓ Адолат: Арбитраж судьялари кўпинча иккала томоннинг келишувига биноан, учинчи томон арбитраж хизмати ёки иккала томондан киришга рухсат берилганида кўрсатилган усулдан фойдаланиб танланади. Бу шуни англатадики, кўп ҳолатларда томонларнинг ҳеч бири арбитор (ёки ҳакам) ким бўлишини назорат қилмайди;
 - ✓ Якунийлик. Кўпинча, ҳакам кўпол хатоларга йўл қўйган бўлса ҳам, арбитраж суди қарорларини шикоят қилиш жуда қийин. Ушбу якуний мунозарани бирон бир тарзда ёки бошқа усулда тугатиш учун ижобий омил бўлиши мумкин ва томонларга давом этишга имкон беради;
 - ✓ Содалаштирилган процедуралар: одатдаги суд жараёни кўплаб ҳужжатлар, бир неча муҳокамалар, гувоҳлик бериш, судга чакирув қоғози ва бошқа шунга ўхшаш жараёнларни ўз ичига олиши мумкин. Арбитраж вақт талаб қиладиган ва қимматбаҳо даъво воситаларининг бир қисмини ёки кўп қисмини йўқ қилиши мумкин.
 - ✓ Махфий: Арбитраж муҳокамаси очик судда ўтказилмайди ва ёзувлар жамоат ёзувлари таркибига кирмайди. Баъзи ҳолларда, бу томонлар учун жуда фойдали бўлиши мумкин.
- Хулоса ўрнида шуни айтмоқчимизки, «Халқаро тижорат арбитражи тўғрисида»ги Қонун Ўзбекистоннинг минтақадаги халқаро арбитраж маркази сифатида обрўсини сақлашда муҳим аҳамиятга эга. Халқаро тижорат арбитражи тўғрисидаги Қонун - бу UNCITRAL Модель қонунининг мослашувидир. Қонуннинг қабул қилиниши халқаро миқёсда халқаро арбитраж нормаларига мувофиқлаштириш учун асос яратадиган қонунчилик базасини модернизация қилади. Шунингдек, ушбу қонуннинг қабул қилиниши Ўзбекистоннинг инвесторлар ишончини уйғотадиган ҳуқуқий муҳитни ривожлантириш борасидаги ҳаракатларини мувофиқлаштиради.

Иктибослар/Сноски/References:

1. Отахонов Ф.Х. - Ҳакамлик судларига бўлган ишонч ортмоқда // URL: <http://www.chamber.uz/ru/page/4857>.
2. Рустамбеков И.Р. Практические аспекты формирования системы международного коммерческого арбитража в Республике Узбекистан. Практическое пособие. – Ташкент, 2018.
3. Инвестициялар бўйича статистика // URL: <https://mift.uz/uz/investment-statistics>
4. 2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration. London: QMUL, 2018. [http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2018-International-Arbitration-Survey--The-Evolution-of-International-Arbitration-\(2\).PDF](http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2018-International-Arbitration-Survey--The-Evolution-of-International-Arbitration-(2).PDF)
5. Умирдинов А. - Тошкентни қандай қилиб минтақадаги халқаро арбитраж марказига айлантириш мумкин? // URL: www.chamber.uz/ru/index.
6. UNCITRAL Model law on “International commercial arbitration”, 1985, // URL: https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf
7. Arbitration act of UK”, 1996, URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>.